EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL

Zitting 1953—1954

No. 65*a*

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk IX A *(Departement van Wederopbouw en Volkshuisvesting)* der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1954.

Nadat het Voorlopig Verslag der Commissie aan de Regering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD

Algemeen. Alhoewel ondergetekende zich uiteraard verheugt over het feit, dat vele leden hun voldoening uitspraken over het door hem tot dusver gevoerde beleid, alsmede over het feit, dat vele andere leden vooropstelden, dat ook zij waardering hadden voor het algemene beleid, dat hij tot nu toe gevoerd heeft, ontveinst hij zich niet, dat de financiële en economische toestanden hem in de afgelopen anderhalf jaar niet ongunstig gezind waren.

Het verheugt hem zeer, dat een openhartige gedachtenwisseling over volkshuisvestingsaangelegenheden zozeer op prijs wordt gesteld. Ook zijnerzijds wordt een openhartige en kritische gedachtenwisseling over dit voor onze volksgemeenschap zo uitermate belangrijke vraagstuk ten zeerste gewaardeerd.

Op de praktische uitwerking van het principe, dat de particuliere bouw voorgaat en de Overheid subsidiair optreedt op het gebied van de woningvoorziening, hoopt hij hierna bij de beschouwingen over de woningwetbouw en de particuliere bouw nader terug te komen.

Dat er tussen hem en verscheidene andere leden op belangrijke punten van het beleid verschil van inzicht kan bestaan, onderschrijft hij ten volle, evenals er overigens verschil van inzicht over verschillende praktische politieke problemen in de verschillende groeperingen van het Nederlandse volk aanwezig is. Het zou wel verwonderlijk zijn, indien het gehele Nederlandse volk over de oplossing van talrijke praktische problemen dezelfde gedachtengang zou koesteren. Hij beschouwt dit verschil van inzicht geenszins als betreurenswaardig; integendeel, door een belangrijk, de gemeenschap rakend vraagstuk van verschillende zijden te benaderen, wordt vaak een meer harmonische oplossing bereikt dan door het eenzijdig en kritiekloos doorvoeren van een bepaalde gedachtengang.

Ook hem lijkt het minder juist, indien gesteld wordt, dat door zijn optreden het beleid van het Departement „om" zou zijn. Zoals hij reeds bij een vorige gelegenheid heeft betoogd, zal iedere bewindsman op het Departement van Wederopbouw en Volkshuisvesting sterk gebonden zijn aan de concrete sociaaleconomische verhoudingen en aan de technische mogelijkheden, die op dit ogenblik bestaan.

Om die reden kan van een radicale ommezwaai nimmer sprake zijn in de relatief rustige Nederlandse politieke verhoudingen.

Omvang en tempo van opheffing van het woningtekort. Met de vele leden, die er geen behoefte aan voelen opnieuw te

treden in becijferingen nopens het woningtekort en het tijdvak, waarbinnen dit kan worden opgeheven, kan de ondergetekende de mening delen, dat het weinig vruchtbaar is thans verder over de verschillende mogelijke becijferingen uitvoerig van gedachten te wisselen. Indien en zodra het technisch en economisch mogelijk blijkt om meer dan 65 000 woningen per jaar te bouwen, zal de ondergetekende ongetwijfeld het probleem aan de orde stellen of en op welke wijze het bouwprogramma zal moeten worden gewijzigd. Ten einde geen ongemotiveerde verwachtingen te wekken, stelt hij er prijs op er nogmaals op te wijzen, dat bij het noemen van het jaar 1960 als tijdstip, waarop de woningnood in grote gedeelten van ons vaderland zal zijn opgeheven, geabstraheerd is van het oplossen van het probleem der krotwoningen en dat alsdan ook nog geen reserve aan woningen aanwezig zal zijn als nodig is om de woningmarkt normaal te doen functionneren. De ondergetekende deelt de vrees, dat vooral in de grote steden het tijdstip, waarop het aantal woningen gelijk zal zijn aan het aantal woningbehoevende huishoudingen, in 1960 nog niet bereikt zal zijn.

De volgende cijfers geven een beeld van het verloop van het woningtekort voor het gehele land en voor verschillende groepen van gemeenten:

	Aantal gemeenten	Percentages woningtekort			Partiële indexcijfers (31 Mei 1947 = 100)	
		31 Mei 1947	1 Januari 1950	1 Januari 1953	1 Januari 1950	1 Januari 1953
Nederland (exclusief Noordoostpolder)	—	11,64	11,53	8,53	99	73
Gemeente 0—10 000 inwoners	824	9,96	8,52	5,81	86	58
Gemeente 10—20 000 inwoners	111	11,41	10,42	6,83	91	60
Gemeente 20—50 000 inwoners	53	12,70	11,77	7,83	93	62
Gemeente 50 000 en meer inwoners	24	12,35	13,56	10,90	110	88

Alhoewel de ondergetekende van mening is, dat de bestaande overspanning van de arbeidsmarkt in de bouwnijverheid zelfs met het huidige bouwprogramma van 65 000 woningen per jaar van tijdelijke aard zal blijken te zijn, deelt hij de mening, dat voorshands het doel niet hoger moet worden gesteld dan 65 000 woningen per jaar. Mocht na enige tijd blijken, dat een grotere productie mogelijk is, dan zal hij zich, zoals hierboven vermeld, gaarne opnieuw over dit probleem beraden.

Indien de ondergetekende het inderdaad, zoals enige leden stellen, niet verantwoord acht het bouwprogramma of het herstel van de rampgebieden over een langere periode uit te strekken dan strikt noodzakelijk is, dan wordt deze mening niet alleen ingegeven door een optimistische kijk omtrent de grote hoeveelheid werk, die nog zal moeten worden verricht om de woningmarkt te verzadigen en de krotopruiming tot een goed einde te brengen, maar ook door zijn overtuiging, dat binnen redelijke grenzen de oplossing van de woningnood primair moet worden geacht ten opzichte van de werkgelegenheid op lange termijn.

Wanneer t.z.t. zou blijken, dat het korps bouwvakarbeiders te groot is voor de dan te verrichten taak, dan zal dit korps op geleidelijke wijze moeten worden verminderd. Deze vermindering kan plaats vinden door de natuurlijke afvloeiing en via de scholing door een zekere remming van het aanbod van nieuwe arbeidskrachten. Zij kan ook worden bereikt door een doelbewuste omscholing voor taken, die op dat ogenblik een grotere urgentie hebben. De mogelijkheden van omscholing zijn door de moderne scholingsmethoden, waarover de Adviseur voor de Productiviteitsbevordering zeer interessante gegevens heeft verstrekt, zodanig uitgebreid, dat hier zeer gunstige perspectieven liggen voor de overschakeling van de ene bedrijfstak naar de andere. Voorts moet niet uit het oog worden verloren, dat in het bouwbedrijf steeds een aantal arbeidskrachten werkzaam is, dat vroeger in andere bedrijven zijn taak verrichtte en dat al naar de conjunctuur in de verschillende bedrijfstakken nu eens in de ene, dan weer in de andere bedrijfstak werkzaam is.

Omtrent de levensduur van een aantal thans gebouwde woningen is de ondergetekende minder pessimistisch gestemd dan de leden, die hier aan het woord zijn. Ten einde legendevorming te voorkomen, is het wellicht nuttig met betrekking tot hetgeen de directeur van de Gemeentelijke Woningdienst te Amsterdam, ir J. F. A. Alozerij, in een vergadering van de Afdeling Amsterdam van de Nederlandse Bond van Vrouwen in beroep en bedrijf zou hebben gezegd, te citeren uit het antwoord van burgemeester en wethouders van Amsterdam op vragen hierover van het raadslid H. Kaper:

„2. Van het hierbedoelde bericht in het dagblad „De Telegraaf" van 30 October 1953 hebben burgemeester en wethouders kennis genomen.

3. Het onder 2 bedoelde Verslag bevat geen juiste weergave van de door de directeur van de Gemeentelijke Woningdienst gedane mededelingen. De directeur heeft, in verband met de bij belanghebbenden bestaande wens te komen tot de bouw van woningen voor alleenstaanden, er bij de vergadering op aangedrongen, dat bijzondere aandacht aan eventuele bouwplannen zou worden besteed. Voorkomen moet namelijk naar het oordeel van de directeur worden, dat woningen zouden worden gebouwd, welke niet voldoen aan redelijke, aan het sociaalculturele peil van woningen te stellen eisen (z.g. sub-standard zijn). Deze woningen toch zouden onder de druk van de bestaande woningnood wel verhuurbaar zijn, doch na b.v. 25 jaar minder gewild worden.

In dit verband heeft de directeur er op gewezen, dat deze eis ook geldt voor de nieuwe thans gebouwde gezinswoningen, waarvan sommige deskundigen menen, dat zij aan bovenbedoelde eisen niet voldoen. Over de soliditeit, de technische houdbaarheid en de levensduur van deze woningen is niet gesproken; evenmin heeft de directeur gezegd, dat naar zijn oordeel deze woningen „sub-standard" zouden zijn.

Burgemeester en wethouders voegen hieraan nog toe, dat zij hebben vastgesteld, dat een aantal andere dagbladen in hun uitvoerige verslagen van deze vergadering van eigen correspondenten geen melding hebben gemaakt van mededelingen van de directeur van de Gemeentelijke Woningdienst, als in vraag 2 bedoeld.".

Zoals de ondergetekende hierboven reeds opmerkte, zijn er verschillende wijzen van berekening mogelijk ten aanzien van het inhalen van het woningtekort. Uiteindelijk zal de praktijk slechts kunnen uitmaken, welke prognose de juiste is geweest. Indien sommige leden er op wijzen, dat het woningtekort op 1 Januari 1953 ongeveer 100 000 woningen groter was dan eind 1945, dan mag men daaraan naar zijn mening toch niet te sombere conclusies verbinden. Het grote woningtekort is immers slechts zeer ten dele ontstaan in de oorlog, doch vooral in de eerste jaren na de oorlog, mede door de abnormale toeneming van de behoefte ten gevolge van de zeer hoge huwelijksfrequentie en het grote aantal repatriërenden uit Indonesië. Het dieptepunt werd bereikt eind 1948, toen het woningtekort rond 180 000 groter was dan bij de bevrijding. In de jaren 1949 en 1950 bleef het tekort nog bijna onveranderd. Sedertdien neemt het echter relatief snel af.

Zoals uit de hiervóór vermelde cijfers voor het woningtekort in verschillende groepen van gemeenten reeds bleek, is in de ene gemeente het woningtekort aanmerkelijk groter dan in de andere. Met het oog hierop is door de ondergetekende aan de Colleges van Gedeputeerde Staten aanbevolen bij de verdeling van het woningcontingent over de gemeenten een zodanig ver-

delingsbeginsel toe te passen, dat aan de gemeenten met de relatief grootste tekorten ook een groter aandeel wordt toegekend. Bij de verdeling over de provincies was hiermede door de ondergetekende reeds rekening gehouden. Indien de Colleges van Gedeputeerde Staten aan de uitnodiging van de ondergetekende gevolg geven, mag verwacht worden, dat in de komende jaren een zekere nivellering van de woningtekorten in de verschillende gemeenten zal tot stand komen.

In hoeverre een verdere opvoering van de woningproductie in de toekomst nog mogelijk zal zijn, valt thans niet te zeggen. Zoals hierboven reeds werd vermeld, acht de ondergetekende de huidige schaarste aan arbeidskrachten een verschijnsel van tijdelijke aard. De moeilijkheden bij het verkrijgen van stenen en dakpannen zijn niet ernstig. Wel zijn sommige sorteringen van stenen moeilijk verkrijgbaar, doch in andere sorteringen heeft men nog wel keuze. De architecten zullen er goed aan doen bij het voorschrijven van bepaalde steensoorten zich te vergewissen of deze sortering inderdaad in voldoende mate leverbaar is.

Van dakpannen werd in 1953 ongeveer 20% van de jaarproductie uitgevoerd, terwijl geen invoer plaats heeft gevonden. Hoewel dit percentage vrij hoog lijkt, moet bedacht worden, dat de capaciteit der dakpannenindustrie belangrijk groter is dan voor een normale binnenlandse markt nodig is. De belangen van de binnenlandse markt, die primair zijn te stellen, zullen mogelijk aanleiding geven de uitvoer van dakpannen enigszins te beperken. Een beslissing hieromtrent zal mede afhankelijk zijn van de mate, waarin de door de dakpannenindustrie voorgenomen productieverhoging in 1954 kan worden gerealiseerd. Op de medewerking van deze industrie tot het veilig stellen van de belangen van de binnenlandse markt mag worden gerekend.

Van metselbaksteen en kalkzandsteen bedroeg de uitvoer in 1953 resp. ongeveer 4% en 2% van de jaarproductie, waartegenover een invoer van metselbaksteen stond van ongeveer 1½% van de jaarproductie. Daar de geringe uitvoer van metselbaksteen betrekking heeft op bijzondere, hier te lande weinig toegepaste, soorten en de uitvoer voornamelijk op België is gericht, zou beperking van de uitvoer niet alleen weinig effect sorteren, doch bovendien uit Benelux-overwegingen minder gewenst zijn.

Tegenover de geringe uitvoer van kalkzandsteen zal in 1954 volgens raming een belangrijke verhoging van de productie staan, zodat voorshands geen aanleiding bestaat de uitvoer te beperken.

Een volledige analyse van de factoren, die de snelle uitvoering van een omvangrijk bouwprogramma in Duitsland mogelijk maakten, kan de ondergetekende niet geven. Als algemene indruk diene het volgende: De woningen in Duitsland zijn gemiddeld iets kleiner dan de Nederlandse woningen. De constructiewijze, waarbij veelal ook de buitenmuren van bimsbetonelementen worden samengesteld, welke elementen naderhand worden „verputzt", geeft waarschijnlijk een grotere productie. Het aantal bouwvakarbeiders is relatief groter dan in Nederland, de gemiddelde werkweek is langer dan de Nederlandse, terwijl de indruk bestaat, dat ook het tempo van de arbeid hoger ligt dan het onze. Voorts is de telling anders. Dubbel bewoonde woningen, en dat zijn er vele, worden voor twee woningen in de statistiek opgenomen, terwijl ook herstelde woningen worden meegeteld. De opsomming van deze factoren zal wel niet geheel volledig zijn, terwijl ook de quantitatieve betekenis, die aan elk van deze factoren moet worden toegekend, niet kan worden opgegeven. De verklaring, waarom in Duitsland zulk een omvangrijk bouwprogramma mogelijk is gebleken, zal echter wel in hoofdzaak in het voorgaande dienen te worden gezocht.

Alhoewel de ondergetekende niet de mening deelt, dat de bevordering van de particuliere woningbouw er substantieel toe zal bijdragen, dat het woningtekort sneller wordt ingelopen, is het vraagstuk, op welke wijze voor de financieringsverschillen tussen de particuliere bouw en de woningwetbouw een oplossing mogelijk is, bij zijn Departement voorwerp van speciale studie. Omtrent het voorlopige resultaat van deze studie kan hij nog geen mededelingen doen.

Een regeling in zake woningwetwoningen voor bejaarden kan spoedig worden tegemoet gezien. Een soortgelijke regeling voor de particuliere bouw is eveneens in een ver gevorderd stadium van voorbereiding.

In het kader van een zekere mitigering van de Overheids- en de semi-Overheidsbouw wordt inderdaad ook aandacht besteed aan het temporiseren van de totstandkoming van openbare gebouwen, congresgebouwen, schouwburgen e.d. De suggestie om, indien de temporisering van de scholenbouw noodzakelijk blijkt, het eerst te denken aan gymnastieklokalen, zal de ondergetekende eventueel gaarne nader overwegen in overleg met zijn ambtgenoot van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Met de enkele leden, die de opvoering van het woningbouwprogramma tot 75 000 woningen per jaar bepleiten, verschilt de ondergetekende van mening in zoverre het de realisatiemogelijkheid van een zo groot aantal woningen met het huidige bouwvakarbeiderskorps betreft. De pessimistische kijk, die deze leden hebben op de ontwikkeling van de emigratie, kan de ondergetekende, na overleg met zijn ambtgenoot van Sociale Zaken en Volksgezondheid, niet delen.

Omtrent de mogelijkheid tot scholing en omscholing tot bouwvakarbeider wordt door de ondergetekende overleg gepleegd met zijn ambtgenoot van Sociale Zaken en Volksgezondheid. De indruk van de hier aan het woord zijnde leden, dat de Regering niet meer woningen wil bouwen op grond van een bepaalde loonpolitiek, vindt geen steun in de werkelijkheid. Het zal immers ook de hier aan het woord zijnde leden niet ontgaan zijn, dat het gehele bouwvakarbeiderskorps in de tweede helft van het afgelopen jaar volledig bezet is geweest.

Premieregeling particuliere bouw. Zoals de ondergetekende reeds in de Tweede Kamer uiteen mocht zetten, is hij van mening, dat de particuliere bouw niet zo zeer geremd wordt door de hoogte van de premie in verhouding tot de woningwetbijdragen als wel door de lage huurprijzen van de oude woningen. Het verheugt hem, dat een aantal van de onder dit hoofd aan het woord zijnde leden eveneens op de betekenis van dit laatste wijst.

Inmiddels blijft ook hij het onbevredigend achten, dat door het huidige verschil in systeem van subsidiëring bij premie- en woningwetbouw arbeiderswoningen, behalve voor eigen bewoning, praktisch alleen in de woningsector tot stand komen. Zoals hervóór werd medegedeeld, is dit probleem ten Departemente nog in studie. De door enige leden voorgestelde oplossing van een gedeeltelijke bijdrage à fonds perdu en een gedeeltelijke jaarlijkse bijdrage, een oplossing die ook door de heer Van Vliet in de Tweede Kamer is gesuggereerd, lokt hem niet erg aan. Een zodanige regeling vereist immers een blijvend in administratie houden van tienduizenden woningen. De ervaring, opgedaan bij de administratie van de Financieringsregelingen Woningbouw 1947 en 1948, is ten deze een waarschuwend voorbeeld. Met de hier aan het woord zijnde leden is de ondergetekende van mening, dat de grens tussen arbeiderswoningbouw en middenstandswoningbouw niet duidelijk is. De bedragen, die voor huur door middenstandsgezinnen en arbeidersgezinnen kunnen worden uitgetrokken, overlappen elkaar trouwens eveneens. Uit de cijfers, die omtrent de particuliere woningbouw in de grote steden in de jaren vóór de oorlog bekend zijn, blijkt echter toch wel, dat er slechts weinig woningen in die periode tot stand kwamen, die als arbeiderswoningen kunnen worden aangemerkt.

Het probleem van de splitsing van de erfpachtscanon voor appartementen, waarop deze leden voorts doelen, was de ondergetekende niet bekend. Hij zal zich echter over deze aangelegenheid laten voorlichten.

Het is de ondergetekende niet duidelijk in hoeverre deze leden de premie in verband met de grondwerken, enz. thans niet voldoende achten. Bij de wijziging van de premieregeling in 1953 is immers, juist met het oog op de grote steden, aan dit punt bijzondere aandacht geschonken. Bij de opzet van de nieuwe premieregeling is er naar gestreefd een evenredig gedeelte van de kostenstijging sedert 1940 voor normale arbeiderswoningen door het subsidie op te vangen. Voor de kosten van grond en fundering was dit gedeelte groter dan voor de bouw-

Overzicht van de in de gemeenten Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam gebouwde woningen in de jaren 1930 t/m 1939:

	Jaarhuurklassen							
	< f 250	f 250—300	f 300—350	f 350—400	f 400—450	f 450—500	f 500 en meer	totaal
Amsterdam								
Particuliere bouw . . .	2	17	827	3 977	6 320	4 062	11 258	26 463
idem in %	—	0,1	3,1	15,0	23,9	15,4	42,5	100,0
Woningwetbouw . . .	1 427	2 404	1 867	1 121	817	205	315	8 156
idem in %	17,5	29,5	22,9	13,7	10,0	2,5	3,9	100,0
Totaal	1 429	2 421	2 694	5 098	7 137	4 267	11 573	34 619
idem in %	4,1	7,0	7,8	14,7	20,6	12,3	33,5	100,0
's-Gravenhage								
Particuliere bouw . . .	194	600	3 048	7 244	6 137	4 364	11 655	33 242
idem in %	0,6	1,8	9,1	21,8	18,5	13,1	35,1	100,0
Woningwetbouw . . .	650	830	814	33	5	1	36	2 369
idem in %	27,4	35,0	34,4	1,4	0,2	0,1	1,5	100,0
Totaal	844	1 430	3 862	7 277	6 142	4 365	11 691	35 611
idem in %	2,4	4,0	10,8	20,4	17,3	12,3	32,8	100,0
Rotterdam								
Particuliere bouw . . .	1 014	5 095	7 123	6 834	3 272	2 673	4 103	30 114
idem in %	3,4	16,9	23,6	22,7	10,9	8,9	13,6	100,0
Woningwetbouw . . .	630	952	609	169	43	5	38	2 446
idem in %	25,7	38,9	24,9	6,9	1,8	0,2	1,6	100,0
Totaal	1 644	6 047	7 732	7 003	3 315	2 678	4 141	32 560
idem in %	5,0	18,6	23,8	21,5	10,2	8,2	12,7	100,0

kosten. Men kan dus geredelijk stellen, dat de grondkosten in sterkere mate worden gesubsidieerd dan de bouwkosten. Een verdere tegemoetkoming op dit punt acht de ondergetekende dan ook geenszins verantwoord. Wel heeft hij in overweging bij een volgende wijziging van de premieregeling speciale aandacht te besteden aan de bijdrage in de grondkosten in de randgemeenten van de grote steden.

De ondergetekende kan het niet eens zijn met die leden, welke stellen, dat het huurverschil van f 2 per week tussen woningwetwoningen en premiewoningen voor particulieren praktisch een onmogelijkheid vormt om van de premieregeling voor belegging en verhuur aan derden gebruik te maken. Deze stelling gaat zijns inziens alleen op voor die premiewoningen, die met woningwetwoningen vergelijkbaar zijn, derhalve voor eenvoudige arbeiderswoningen. Zoals reeds meermalen betoogd, kwam het echter vóór de oorlog slechts sporadisch voor, dat bouwondernemers arbeiderswoningen bouwden. Het normale werkterrein van de particuliere exploitant was gelegen op het terrein van de middenstandsbouw. Waar met de woningwetregeling geen middenstandswoningen worden gebouwd, kan voor deze categorie van woningen derhalve niet van concurrentie tussen de twee regelingen gesproken worden. Niettemin zou ook de ondergetekende het juister vinden, dat een particulier, die arbeiderswoningen wil bouwen, geen ongunstiger regeling behoeft te gebruiken dan de gemeenten en woningbouwverenigingen.

Indien de stelling van de hier aan het woord zijnde leden juist zou zijn, dat verdere huurverhogingen voor nieuwbouw zeker niet verder zullen gaan dan met het oog op de gestegen onderhoudskosten noodzakelijk is, zou inderdaad een verschil tussen premie en gekapitaliseerde woningwetbijdrage naar de hoogte van thans niet gerechtvaardigd zijn. In het streven naar vrije markthuur is het echter zeer wel mogelijk, dat de huren op een gegeven moment meer zullen stijgen dan door het onderhoud gevergd wordt. Er zal dan een voordelig saldo overblijven, zodat de woningwetbijdrage kan worden verminderd. Een verschil tussen de gekapitaliseerde woningwetbijdrage en de premie wordt hierdoor in deze gedachtengang gemotiveerd.

De ondergetekende kan niet beamen, dat de baten van de huurverhoging van vóóroorlogse woningwetwoningen door de onderhoudskosten belangrijk worden overtroffen. In het algemeen zal de te verhogen onderhoudsnorm ruimschoots door de laatste huurverhoging worden gedekt. Op sommige complexen blijft zelfs een batig saldo over. Indien de huren verder stijgen, zal dit saldo groter worden.

Woningwetbouw en particuliere bouw. Met de verscheidene leden, die aanleiding vonden om hun standpunt ten aanzien van de verhouding tussen de aantallen woningwetwoningen en particuliere woningen uiteen te zetten, is de ondergetekende van mening, dat van Overheidswege steeds gestreefd moet worden naar een zodanige toestand, dat ook voor dat grote deel der bevolking, welks inkomen ligt aan of beneden de minimumgrens van welstand en welvaart, een goede huisvesting gewaarborgd is. Het heeft hem verheugd, dat de hier aan het woord zijnde leden in vele gevallen geen principiële bedenkingen hebben tegen de bouw van arbeiderswoningen door particulieren. Naar hij meent, bestaat er slechts een zekere reserve tegenover de particuliere huizenexploitant, die historisch vaak vereenzelvigd wordt met de onprettige figuur van de z.g. huisjesmelker.

De ondergetekende is van mening, dat de particuliere exploitant principieel niet van de woningvoorziening voor arbeiders moet worden uitgesloten. Hij meent echter, dat een zekere mate van exploitatie door woningbouwverenigingen en gemeenten noodzakelijk is om degenen, die eventueel door een huizenexploitant onjuist worden behandeld, een uitwijkmogelijkheid te bieden. Tevens kan door de bouw van woningwetwoningen een belangrijke invloed op de woningmarkt worden uitgeoefend. Indien deze leden dus stellen, dat de voorziening in de woningbehoefte van de grote massa des volks van zo dominerende sociale en culturele betekenis is, dat zij aan de particuliere exploitatie niet mag worden toevertrouwd, kan hij deze mening niet delen. Wel is hij van mening, dat deze voorziening in het algemeen niet uitsluitend aan de particuliere exploitatie mag worden overgelaten. De invloed van de Overheid moet namelijk zodanig zijn, dat de sociale en culturele waarden van de woning geheel tot hun recht komen.

Met de hier aan het woord zijnde leden is de ondergetekende overtuigd van de wenselijkheid van een spoedige herziening van de Woningwet. Het is hem echter nog niet mogelijk omtrent het tijdstip, waarop de desbetreffende wetsontwerpen de Staten-Generaal zullen bereiken, meer concrete mededelingen te doen dan die, verstrekt in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer ter zake van het onderhavige begrotingshoofdstuk.

Indien de ondergetekende in de Tweede Kamer heeft gesteld, dat het er niet op aan komt wie bouwt, als er maar behoorlijke woningen voor arbeiders gebouwd worden, dan moet deze uitspraak gezien worden tegen de hierboven geschetste achtergrond. Er dienen dus voldoende waarborgen aanwezig te zijn om zodanige woningen ter beschikking te stellen, dat de sociale en culturele betekenis van de woningen volledig tot haar recht komt en dat de huren van deze woningen afgestemd zijn op een redelijk economische exploitatie er van. Zoals de ondergetekende reeds bij andere gelegenheden heeft uiteengezet, acht hij het winstmotief geen onbehoorlijke drijfveer, integendeel, het winstmotief is een praktische en doelmatige beweegreden om efficient en economisch te werken. Hiermede wil hij geenszins zeggen, dat elke mate van winst naar zijn mening oorbaar is en dat het najagen van winst, zonder te letten op de gebruikte middelen of zonder redelijke economische tegenprestatie, naar zijn mening moreel verantwoord zou zijn.

Het verheugt de ondergetekende, dat de hier aan het woord zijnde leden het de particuliere bouwers geenszins onmogelijk willen maken om te bouwen en dat zij de particuliere bouw zelfs meer dan thans zullen bevorderen.

Bouwtijd en bouwprijs. Zoals de ondergetekende reeds bij de behandeling van dit begrotingshoofdstuk in de Tweede Kamer mocht uiteenzetten, acht hij een volledig evenwicht tussen de capaciteit van het aanwezige bouwapparaat en het totaal van de uit te geven werken niet te bereiken. Hij meent, dat de thans gevolgde gedragslijn, waarbij iedere maand van Rijkswege voor een gelijk aantal woningen financiële medewerking wordt verleend, op den duur tot het beste resultaat zal leiden. Hij kan geheel instemmen met de leden, die er op wijzen, dat te veel werk in uitvoering leidt tot een langere bouwtijd en een hogere bouwprijs. Voor zover een situatie, als hier geschetst, zich thans op bepaalde plaatsen in ons land voordoet, ziet hij zulks echter toch als een verschijnsel van voorbijgaande aard. De voor de bouw zeer gunstige weersomstandigheden in het laatste kwartaal van 1953 dragen mede hiertoe bij.

Het verzekeren van een regelmatige aanvoer van bouwmaterialen zou in zijn uiterste consequentie leiden tot het wederom invoeren van de een of andere vorm van distributie, hetgeen uiteraard ook de hier aan het woord zijnde leden niet zullen wensen. Zoals reeds hierboven in ander verband opgemerkt, waren er slechts enige moeilijkheden bij de aanvoer van metselstenen en dakpannen. De ondergetekende meent, dat de vooruitzichten in deze sectoren niet ongunstig zijn.

Te veel kleine woningen? Differentiatie. Alhoewel woningbouwverenigingen evenals ieder ander aan het uitbreidingsplan gebonden zijn, hebben zij in het algemeen grote invloed op het type van de woningen.

Onlangs werd de ondergetekende door de wethouder van een der grootste gemeenten zelfs medegedeeld, dat men besloten had de woningbouwverenigingen geheel vrij te laten in de keuze van de grootte der te bouwen woningen.

De vraag, of de Regering thans reeds moet ingrijpen om te garanderen, dat ook voor de middelgrote en grotere gezinnen voldoende woonruimte wordt gebouwd, meent de ondergetekende voorshands ontkennend te moeten beantwoorden. Het is hem uit contacten met verschillende gemeentebesturen gebleken, dat men ook daar begrip heeft voor de moeilijkheden, die door de bouw van te kleine woningen ontstaan. De ontwikkeling van deze materie wordt op de voet gevolgd. Indien in een bepaalde gemeente de verhouding tussen het aantal kleine en grote woningen scheef dreigt te lopen, dan zullen de inspecteurs van de volkshuisvesting hierover contact met de gemeentebesturen opnemen, terwijl in bijzonder moeilijk liggende gevallen ook de ondergetekende bereid is zijn intermediair te verlenen. Mocht blijken, dat langs de weg van overleg geen gunstig resultaat geboekt wordt, dan eerst bestaat naar zijn mening reden voor verder gaande maatregelen. Ten aanzien van de woningbouwverenigingen geldt dezelfde gedragslijn, waarbij de ondergetekende nog in het bijzonder wil opmerken, dat het relatief hoge percentage kleine woningen in hoofdzaak in de grote steden voorkomt, doch dat in 1952 — het laatste jaar, waarover thans gegevens bekend zijn — van alle woningwetwoningen, waarvoor de financieringsbeschikking werd verleend, toch nog 68 pct. met ten minste drie slaapkamers was uitgerust.

De pessimistische kijk, die verscheidene leden hebben op de woningvoorziening van die lagen van de bevolking, die niet tot de minder draagkrachtigen behoren, kan de ondergetekende niet geheel delen. Onder de rond 25 000 premiewoningen, waarvoor in het jaar 1953 een premie werd toegezegd, is er een belangrijk aantal, dat niet tot de arbeiderswoningen kan worden gerekend.

Bovendien vinden talrijken uit de groep van de bevolking, die de hier aan het woord zijnde leden op het oog hebben, huisvesting in moderne woningwetwoningen, waarvan de huur met hun huidige welstand in redelijke overeenstemming is. Indien de middenstanders van laag tot hoog en de hoogst gesalarieerde arbeiders weer woningen zouden wensen, die met het normale woonpeil van deze groep van de bevolking vóór de oorlog overeenstemt, moeten zij een huur betalen, die inderdaad dusdanig aanzienlijk hoger ligt dan die van de massa van de bestaande middenstandswoningen, dat het zeer de vraag is, of zij dit offer voor een dergelijke nieuwe woning over hebben. Met de hier aan het woord zijnde leden is de ondergetekende het eens, dat, zolang geen aanzienlijke huurverhoging tot stand komt, de bouw van middenstandswoningen van vóóroorlogs type slechts sporadisch zal plaats vinden.

Het lijkt de ondergetekende uitgesloten, dat de premieregeling zodanig wordt gewijzigd, dat grosso modo het verschil tussen de huidige exploitatiekosten en de verhoogde vóóroorlogse huur door de premie wordt gedekt. Het principe, dat door de woningwetbijdrage, c.q. door de premie alleen, het onrendabele gedeelte van normale arbeiderswoningen geheel of grotendeels wordt gecompenseerd, lijkt hem het enige aanvaardbare uitgangspunt voor een rechtvaardige subsidiepolitiek.

De suggesties, die in de Tweede Kamer zijn gedaan omtrent het verhogen van de premiebedragen, hadden niet betrekking op de subsidiëring van andere dan normale arbeiderswoningen. Zij beoogden slechts de discrepantie tussen woningwetbijdrage en premie voor een zelfde type van woning weg te nemen. Hetgeen de hier aan het woord zijnde leden over dit zelfde onderwerp hebben gesteld in het Voorlopig Verslag van het vorige jaar, waarnaar zij verwijzen, vertoont enige gelijkenis met hetgeen in de Tweede Kamer is voorgesteld door de heer Van Vliet. Er is echter dit verschil, dat zij niet een aanvullende jaarlijkse bijdrage voorstellen, maar een aanvullende premie. Zoals deze leden evenwel zelf reeds toegeven, gaat dit systeem uit van een aantal veronderstellingen ten aanzien van huurverloop en bouwkosten, die zeer moeilijk te maken zijn. De ondergetekende ziet dan ook in het voorgestelde niet de oplossing van het probleem.

De verscheidene andere leden, die meenden, dat de voor de grote steden geproduceerde cijfers omtrent het grote aantal kleine woningen niet in al te scheve verhoudingen staan tot de gemiddelde gezinssamenstelling, kan de ondergetekende in hun conclusie niet geheel volgen. Inderdaad is het begrijpelijk, dat getracht werd allereerst door het bouwen van kleine woningen aan de leniging van het leed der jonggehuwden tegemoet te komen. Er is echter een groot aantal jonggehuwden, dat na enkele jaren juist ten gevolge van de kleine woningen weer in dezelfde of soortgelijke moeilijkheden zit als waaraan door de bouw van deze woningen getracht werd tegemoet te komen. Het bouwen van veel kleine woningen lijkt hem dan ook typisch een politiek op kort zicht, mede omdat deze kleine woningen in grote complexen bij elkaar zijn gebouwd. Bij een verder inhalen

van het woningtekort zullen deze complexen, soms zelfs wijken, steeds door kleine gezinnen worden bewoond, terwijl andere complexen voor grotere gezinnen in aanmerking komen. Men krijgt dan ook door de natuurlijke groei een voortdurende verschuiving van de ene wijk naar de andere en een ongezonde scheiding tussen grotere en kleinere gezinnen, die de totstandkoming van een harmonische gemeenschap ernstig benadelen. Alhoewel de ondergetekende van mening is, dat er een zekere behoefte bestaat aan een bepaald aantal kleine woningen, zou hij deze soortelijk niet gaarne bij elkaar gebracht zien, doch deze tussen de normale en grotere woningen willen verspreiden.

Het komt de ondergetekende overbodig voor om ten aanzien van de door sommigen gesuggereerde bewuste beïnvloeding van de gezinsvorming door middel van een bepaalde politiek ten aanzien van de grootte der woningen nog in verdere beschouwing te treden. Hij deelt ten deze geheel de zienswijze van de leden, die over dit punt in het Voorlopig Verslag aan het woord zijn.

De ondergetekende deelt de mening van die leden, die van oordeel zijn, dat elke prognose omtrent de grootte van de te bouwen woningen, welke gebaseerd is op de huidige samenstelling der gezinnen, indien geen correcties worden toegepast, tot onjuiste conclusies leidt. Hij is van mening, dat het uitermate bezwaarlijk is de bedoelde correcties langs theoretische weg aan te brengen. De woningbehoefte wordt immers niet bepaald door de mathematische relatie tussen het aantal kamers en het aantal bewoners van een bepaalde woning, doch door de subjectieve vrije keuze van elk gezin om zich een woning te verschaffen, die het naar eigen inzicht het optimale woongenot verschaft tegen de huurprijs, die dit gezin zich wil veroorloven. Slechts door uitgebreide statistische onderzoekingen in een vrije woonmarkt kan worden vastgesteld hoe de gemiddelde keuze van de bewoners uitvalt.

Daar het uit een oogpunt van volkshuisvesting en van geestelijke en lichamelijke volksgezondheid gevaarlijker is om de keuzemogelijkheid van iets grotere woningen dan die voor iets kleinere woningen te beperken, meent hij, dat in de huidige situatie, nu geen vrije woonkeuze bestaat en derhalve statistisch niet is vast te leggen naar welk type van woningen de voorkeur der gezinnen uitgaat, de uiterste voorzichtigheid met de bouw van kleine woningen moet worden betracht. Indien hier gesproken wordt over grotere en kleinere woningen, moet in de sector van de woningwetbouw steeds in het oog worden gehouden, dat de grotere woningen gemeenlijk niet meer bevatten dan één woonkamer en drie slaapkamers. Er behoeft naar de mening van de ondergetekende niet te worden gevreesd, dat deze woningen op den duur onverhuurbaar zouden zijn, omdat zij voor een groot aantal gezinnen te veel woonruimte bevatten, in het bijzonder niet, indien één van de slaapkamers zodanig ten opzichte van de woonkamer kan worden gesitueerd, dat deze eventueel als tweede woonvertrek kan worden gebezigd.

Naar aanleiding van de vraag of de bouw van grotere woningen wellicht ten koste zou gaan van het aantal te bouwen woningen, deelt de ondergetekende mede, dat het bouwvolumen, benodigd om iets grotere woningen te bouwen, niet van die orde van grootte is, dat deze op de productie van het aantal aanzienlijke invloed zal uitoefenen. Hij is van mening, dat, ook indien gemiddeld tot de bouw van iets grotere woningen zou worden overgegaan, de productie van 65 000 woningen per jaar wel bereikbaar is. Het verschil in huurprijs tussen een tweeslaapkamer- en een drieslaapkamerwoning kan voor normale arbeiderswoningen gesteld worden op gemiddeld ongeveer f 0,75 per week per persoon, waarvoor deze derde slaapkamer ruimte biedt.

Krotopruiming en kernvernieuwing. Met vele leden, die hierover hun gedachten weergaven, is de ondergetekende van mening, dat de vervanging van slechte woningen in een omvang van enige betekenis niet anders mogelijk is dan door sanering van gehele buurten en wijken en dat zulk een wijksanering op haar beurt slechts verantwoord is in het kader van een plan tot reconstructie van de kern, dan wel van oude woonbuurten, die buiten de kern gelegen zijn. Het is de ondergetekende bekend, dat verschillende gemeentebesturen zeer actief zijn op het punt van de voorbereiding van de nodige reconstructie der oude kernen en der oude woonbuurten.

Zolang door de landelijke Overheid geen algemene richtlijnen zijn gegeven voor de wijze, waarop dit werk zal worden aangepakt, is het echter voor de gemeentebesturen uitermate moeilijk om concrete plannen op enigszins grote schaal voor te bereiden. De ondergetekende is gaarne bereid om sommige daarvoor in aanmerking komende gemeentebesturen op het belang van een tijdig aanvangen met de voorbereidende werkzaamheden op dit gebied te wijzen, doch in het algemeen meent hij, dat er voor een bepaalde aansporing geen bijzondere reden bestaat. Het gevaar is zelfs niet uitgesloten, dat door een te sterke aandrang zijnerzijds illusies omtrent een spoedige uitvoering van de reconstructieplannen zouden kunnen worden gewekt. Zoals bekend is, werd vorig jaar een commissie voor het krottenvraagstuk en voor de wijksanering geïnstalleerd. De werkzaamheden van deze commissie vinden zeer bevredigende voortgang, zodat binnen afzienbare tijd een basis voor concrete Regeringsmaatregelen zal zijn gelegd.

Omtrent de reconstructie van bestaande kernen werden van de zijde van de ondergetekende nog geen voorbereidende maatregelen genomen. Op dit gebied is nl. reeds geruime tijd een commissie werkzaam van het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw, welke commissie wellicht nog vóór de a.s. zomervacantie haar rapport zal uitbrengen. Het lijkt de ondergetekende niet gewenst om hangende de werkzaamheden van deze commissie zijnerzijds een commissie met gelijke opdracht in te stellen. Hij hoopt, dat het rapport van de commissie uit het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw een basis zal zijn voor verdere interdepartementale ambtelijke voorbereiding.

Daar het bouwvolumen, dat voor de vervanging van krotwoningen beschikbaar is, de eerstkomende jaren nog betrekkelijk gering zal zijn, deelt de ondergetekende niet de vrees van de hier aan het woord zijnde leden, dat de bestaande wettelijke bepalingen onvoldoende zouden zijn om op de schaal, die thans mogelijk is, op efficiente wijze tot krotopruiming over te gaan.

Omtrent de financiële regelingen, die nodig zullen zijn om de kernvernieuwing en de saneringen inderdaad grondig aan te pakken, heeft de ondergetekende zich nog geen oordeel gevormd.

Daar, zoals enige andere leden terecht opmerken, met de krotopruiming op belangrijke schaal zal moeten worden gewacht tot de ergste woningnood voorbij is en er derhalve gelegenheid bestaat om het inderdaad nieuwe probleem van reconstructie der binnenstadskernen grondig te bestuderen, meent de ondergetekende, dat het thans ongewenst is, vooruitlopende op de hieromtrent uit te brengen rapporten, nadere preciseringen omtrent zijn gedachten over dit vraagstuk naar voren te brengen. Hij is het met de hier aan het woord zijnde leden eens, dat een verder optrekken van de huren de financiële zijde van dit probleem enigszins zal kunnen helpen verlichten, anderzijds moet hij er op wijzen, dat de verhoging van de huren van oudbouw de prijzen van de te amoveren panden ongetwijfeld in opwaartse richting zal beïnvloeden, zodat van verdere huurverhoging ook enige nadelen op het stuk van de kernvernieuwing te duchten zijn. Omtrent de juiste quantitatieve betekenis van de beide invloeden kan de ondergetekende thans geen nadere gegevens verstrekken.

Bij de bestudering van het probleem zal ongetwijfeld ook aandacht worden geschonken aan de huren, die door de bewoners van af te breken krotten voor hun nieuwe vervangende woningen zullen moeten worden opgebracht.

Woningbouwverenigingen. De ondergetekende is het met verscheidene leden eens, dat zowel het tot stand komen van de Woonruimtewet als de grote invloed, die sommige gemeentebesturen op de plannen van de complexen woningwetwoningen voor woningbouwverenigingen uitoefenen, de zelfstandigheid dier verenigingen niet heeft bevorderd.

Gaarne zegt hij toe, dat hij aan deze factoren, die mede bepalend zijn voor de positie der woningbouwverenigingen, de nodige aandacht zal schenken. Reeds thans moge hij opmerken,

dat naar zijn mening een verder uitbouwen van de samenwerking der verschillende woningbouwverenigingen in landelijke federaties de mogelijkheid zou kunnen scheppen om de woningbouwverenigingen te voorzien van een zodanige technische en administratieve apparatuur, dat zij tegenover de gemeentebesturen in het gesprek over de zeer complexe materie van het bouwen en exploiteren van woningen als technisch en administratief gelijkwaardige partners kunnen optreden.

Of de landelijke centrales van woningbouwverenigingen zullen uitgroeien tot zo sterke organisaties als de Zweedse bouwcoöperatie H.S.B., meent de ondergetekende te moeten betwijfelen.

Bij het onderzoek, dat de ondergetekende voornemens is in te stellen naar de positie der woningbouwverenigingen en de in sommige streken kwijnende belangstelling daarvoor, hoopt hij ook aandacht te schenken aan de oorzaken, die er toe leiden, dat het soms zo moeilijk is de personen te vinden, die bereid zijn aan dit werk belangeloos hun medewerking te verlenen. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat ook de grootte van de verenigingen hierop in sommige gevallen haar invloed doet gelden. Zou het mogelijk zijn om de thans in sommige gevallen kwijnende woningbouwverenigingen weer nieuw leven in te blazen en in die gemeenten, waar geen of geen voldoende woningbouwverenigingen bestaan, ambitie voor het oprichten daarvan op te roepen, dan zal automatisch het aandeel, dat de gemeenten thans vaak noodgedwongen in de woningvoorziening innemen, teruglopen. Mocht in sommige gevallen de gemeente niet bereid zijn om de woningbouwverenigingen de nodige medewerking te verlenen, dan zal op de eerste plaats door de woningbouwverenigingen zelf, eventueel versterkt door de landelijke federatie, waarbij deze woningbouwverenigingen zijn aangesloten, de nodige aandrang op de gemeentebesturen moeten worden uitgeoefend om een rechtmatig aandeel in de woningvoorziening te krijgen. Mochten er gemeenten zijn, die na deze aandrang en zonder goede argumenten weigerachtig blijven om de woningbouwverenigingen in voldoende mate in te schakelen, dan is de ondergetekende gaarne bereid om die gemeenten op de juiste verhoudingen in het kader van de wet te wijzen.

Bij het onderzoek, dat de ondergetekende voornemens is in te stellen, zal ook aandacht worden geschonken aan het gebrek aan belangstelling, dat dikwijls bij de leden van woningbouwcorporaties voor het wel en wee der eigen vereniging bestaat. Ook in verband met hetgeen sommige leden opmerken omtrent de zware belasting van de bestuursleden der woningbouwcorporaties bij het voorbereiden van plannen voor nieuwe woningen, meent de ondergetekende nogmaals te mogen wijzen op de grote betekenis, die de landelijke federaties van woningbouwverenigingen zouden kunnen hebben bij het voorbereiden van de plannen der aangesloten corporaties.

Toewijzing bouwvolumen. De ondergetekende kan het niet eens zijn met de gedachtengang van verscheidene leden omtrent het thans gevolgde systeem van woningtoewijzing over de verschillende provinciën. Zij achten het, en zij demonstreren deze mening aan de hand van een enkel voorbeeld voor de provincie Zeeland, onmogelijk om het woningcontingent te verdelen aan de hand van een star voor het gehele land geldend systeem. Zij stellen, dat de ondergetekende correctiemogelijkheden moet openstellen om de volgens het aangehouden systeem verleende toewijzingen meer in overeenstemming te doen zijn met de werkelijke woningbehoefte.

De ondergetekende kan op deze suggestie niet ingaan, omdat bij de toepassing van het gevolgde systeem juist van de gedachte is uitgegaan, dat door dit systeem toewijzingen worden bereikt, die inderdaad in overeenstemming zijn met de werkelijke woningbehoefte. Het systeem is derhalve niet een autonome grootheid, maar het systeem is juist ontwikkeld om de toewijzingen zo zuiver mogelijk in overeenstemming te brengen met de woningbehoefte. Iedere correctie hierop zou derhalve tot gevolg hebben, dat de gecorrigeerde woningtoewijzing niet in overeenstemming is met deze behoefte. Overigens zij er op gewezen, dat bij de verdeling van een bepaald vooraf vaststaand aantal woningen slechts volgens één systeem kan worden gewerkt, omdat anders onrechtvaardigheden zouden worden begaan. Men moet steeds voor ogen houden, dat elke woning, die aan een bepaalde provincie wordt toegewezen, niet in een andere provincie gebouwd kan worden. De woningtoewijzing is niet een verdeling uit een onuitputtelijke bron, doch een zo rechtvaardig mogelijke distributie van de ten opzichte van de te lenigen nood zeer schaarse middelen.

De extra-toewijzing, die aan de provincie Zeeland is verleend, houdt geen verband met een rectificatie op grond van de woningbehoefte, doch is alleen hierom toegepast, omdat Zeeland in de zeer bijzondere en unieke positie verkeerde, dat het aantal aldaar te herbouwen woningen even groot was als het totale volumen, dat op grond van de behoefte was toegewezen. Deze bijzondere situatie zou tot gevolg hebben, dat òf het herbouwcontingent niet zou worden uitgeput òf dat buiten de herbouwgebieden geen enkele woning zou kunnen worden gebouwd.

Ten einde misverstand te voorkomen, moge de ondergetekende naar aanleiding van de opmerking van enige leden over de correctie der positieve gemeentelijke migratiesaldi er op wijzen, dat het niet in de bedoeling ligt om die saldi uit de landelijke reserve te honoreren, doch dat slechts de provinciale positieve migratiesaldi door de centrale Overheid zullen worden gecorrigeerd. Aan de Colleges van Gedeputeerde Staten is aanbevolen een soortgelijk systeem toe te passen voor de gemeentelijke migratiesaldi en daarvoor een provinciale reserve aan te houden.

Tot op zekere hoogte zijn de Colleges van Gedeputeerde Staten inderdaad vrij bij de verdeling over de gemeenten een andere methode te volgen dan centraal is toegepast bij de verdeling over de provincies. Sedert het vervallen van de z.g. Rijksgoedkeuringen voor de bouw van woningen is de verdeling van het woningcontingent echter van karakter veranderd. Was deze aanvankelijk een verdeling van woningen, waarvoor Rijksgoedkeuring kon worden verleend, als bedoeld in de artikelen 15 e.v. van de Wederopbouwwet, thans is deze verdeling in feite niets anders dan een richtlijn voor het van Rijkswege verlenen van financiële steun uit daarvoor beschikbaar gestelde begrotingsgelden. Ook bij deze verdeling van begrotingsgelden acht de ondergetekende de medewerking van de provinciale besturen van grote betekenis, zodat hij gaarne bereid is de regeling van de Wederopbouwwet naar analogie ook hierbij toe te passen. Mocht dit evenwel in een bepaald geval tot onaanvaardbare consequenties leiden, dan zal hij zeker van zijn recht gebruik maken bij het verlenen van financiële steun van de verdeling door het provinciaal bestuur af te wijken.

De ondergetekende meent evenwel, dat voor de bij de aan het woord zijnde leden bestaande ongerustheid over een mogelijke doorkruising van zijn schema nog geen aanleiding bestaat.

Ter informatie kan in dit verband voorts nog worden vermeld, dat de verdeling over de provincies heeft plaats gevonden aan de hand van objectieve en onderling vergelijkbare gegegevens, welke zijn ontleend aan de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek en niet — zoals de aan het woord zijnde leden veronderstellen — aan de hand van via de provinciale besturen ontvangen gemeentelijke gegevens, omdat van deze laatste in het algemeen de onderlinge vergelijkbaarheid niet vaststaat.

De landelijke reserve, waaruit achteraf de provinciale migratiesaldi worden gehonoreerd, is 5500 woningen groot. Het ligt niet in de bedoeling om de reserve voor dit doel voor het jaar 1954 eerst op het einde van het jaar te verdelen — het betreffende contingent zou dan immers gedurende het gehele jaar 1954 worden gesteriliseerd —, doch reeds thans is een gedeelte van de migratiereserve toegewezen op grond van de beschikbare gegevens omtrent de migratie in het eerste halfjaar van 1953. Het ligt in de bedoeling om zo spoedig mogelijk de migratiesaldi over de tweede helft van 1953 te honoreren uit de reserve voor dit doel voor het jaar 1954. In de vorige driejarige periode is geen landelijke reserve voor de correctie van migratiesaldi aangehouden. Wel was er een reserve voor bijzondere ontwikkelingen. De verdeling hiervan is niet afzon-

derlijk bekend, omdat deze reserve met de verhogingen van het bouwprogramma gedurende deze periode tot één geheel is samengevoegd.

Woningbouw te Rotterdam en te 's-Gravenhage. Voor de jaren 1954 tot en met 1956 zijn nog geen contingenten aan de gemeenten Rotterdam en 's-Gravenhage toegewezen. De ondergetekende vertrouwt, dat Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland bij hun verdeling van het aan de provincie toegewezen contingent met alle ter zake van belang zijnde motieven rekening zullen houden.

Woningwetvoorschotten. In de gevallen, dat de gemeenten in de woningwetbouw gelden investeren, opgenomen tegen een rentevoet van meer dan 4 %, wordt, ingevolge de circulaire van de ambtsvoorganger van de ondergetekende dd. 27 Mei 1952, een extra-bijdrage toegekend ter compensatie van de rentelast, voor zoverre deze uitgaat boven 4 %.

Uiteraard wordt daarbij niet verder gegaan dan een rentevoet van 4½ %, zijnde dit het hoogst toelaatbare percentage voor geldleningen met een gemiddelde looptijd van 20 jaar of langer krachtens een beperkte aanvulling van het z.g. rentegamma bij schrijven van de Minister van Binnenlandse Zaken aan de Colleges van Gedeputeerde Staten dd. 19 Februari 1952.

Terlingenfonds. Het Terlingenfonds, in het voorjaar van 1949 ingesteld, dankt zijn ontstaan aan het initiatief van enige particulieren, die, zelf van een goede huisvesting voorzien, een bijdrage wilden leveren tot leniging van de woningnood. Deze particulieren hebben steeds hun anonimiteit bewaard. Als hun vertrouwensman treedt de heer R. H. Terlingen op. Aangezien in 1949 de nieuwbouw van woningen reeds bevredigend op gang was gekomen, richtte men zich op de qualitatieve en technische verbetering van bestaande woningen en stelde daarvoor belangrijke sommen beschikbaar, onder voorwaarde, dat het Rijksapparaat zich zou belasten met de behandeling der aanvragen, zij het onder supervisie van de heer Terlingen. Tevoren was ook gedurende enige tijd van Rijkswege financiële steun voor woningverbetering verleend. Einde 1948 was hieraan evenwel mede uit budgetaire overwegingen een einde gekomen.

Inmiddels is in 1953 wederom van Rijkswege een premieregeling voor woningverbetering in het leven geroepen. In verband daarmede wordt thans nog slechts incidenteel uit het Terlingenfonds aanvullende steun verleend.

Huurvergoeding door Rijk aan gemeente 's-Gravenhage. De huurprijs, welke het Rijk aan de gemeente 's-Gravenhage betaalt voor een gedeelte van het nieuwe stadhuis, is gebaseerd op de stichtingskosten, welke door het karakter van de bouw, hetwelk door de eigenlijke bestemming wordt bepaald, en door het feit, dat de bouw mede in de dure eerste jaren na de oorlog viel, hoger zijn dan die, welke thans voor een kantorenpand moeten worden betaald.

De vraag om inlichtingen omtrent de gebruikelijke huur in vergelijkbare panden is moeilijk te beantwoorden, omdat de ondergetekende geen geval bekend is, dat gelijk ligt. Wellicht is nog het best vergelijkbaar de huur, welke door de K.L.M. wordt gevraagd voor het eveneens in moeilijke tijden gestichte gebouw aan de Raamweg.

Naar de ondergetekende gehoord heeft, wordt hier een huur in dezelfde orde van grootte bedongen.

Voor andere kantoorpanden, welke later zijn gebouwd, betaalt het Rijk per eenheid van vloeroppervlakte minder dan 2/3 van de huurprijs van het gedeelte van het nieuwe stadhuis.

Het is de bedoeling de huur van dit gedeelte niet langer te bestendigen dan nodig is; aangenomen mag worden, dat in enkele jaren een goedkopere oplossing voor de daar gehuisveste dienst wordt gevonden.

Woningbouw Wadden. Gelijk in het voorgaande in ander verband reeds opgemerkt, wordt de verdeling van het woningcontingent over de gemeenten door de ondergetekende in beginsel overgelaten aan de provinciale besturen. Of en op welke wijze bij de verdeling voor de jaren 1954 tot en met 1956 in de provincies Friesland en Groningen met het door de hier aan het woord zijnde leden aangesneden probleem rekening wordt gehouden, is de ondergetekende niet volledig bekend. Hij is echter gaarne bereid hierover met de betrokken provinciale besturen contact op te nemen.

Woningvoorziening alleenstaanden. Wanneer de hier aan het woord zijnde leden spreken van ouderen, die gaarne een bescheiden eigen woning of flat zouden wensen, neemt de ondergetekende aan, dat zij niet het oog hebben op bejaarden. Voor de huisvesting van deze laatste groep, zowel in tehuizen voor bejaarden als ook in speciale kleine woningen, wordt immers van Rijkswege wel financiële steun verleend. Voor de niet bejaarde alleenstaanden, die in éénpersoonsappartementen willen wonen, wordt thans een regeling voor financiële steun van Rijkswege ontworpen, analoog aan de premieregeling.

Herbouw wegens oorlogsschade. Ten aanzien van de afwikkeling der oorlogsschade dient wel onderscheiden te worden tussen de gevallen, die reeds hersteld, respectievelijk herbouwd zijn op basis van een voorlopige financiering en ten aanzien waarvan een definitieve financiering op grond van artikel 8 of artikel 72 van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden moet volgen, en anderzijds de gevallen, waarin noch herstel of herbouw, noch financiering heeft plaats gevonden.

De eerstbedoelde categorie omvat de volgende aantallen:

Woningen en kleine bedrijfspanden, Schadegroep I (herbouw)	17 000
Woningen en kleine bedrijfspanden, Schadegroep II (zwaar herstel)	45 000
Woningen en kleine bedrijfspanden, Schadegroep III (licht herstel)	20 500
Boerderijen (herbouw/zwaar herstel)	6 000

De 68 000 gevallen van herbouw en zwaar herstel zijn, bij benadering, als volgt over de provincies verdeeld:

Groningen	600	Noordholland	6000
Friesland	300	Zuidholland (excl. Rotterdam)	4500
Drenthe	300	Rotterdam	8900
Overijssel	3 000	Zeeland	8600
Gelderland	16 000	Noordbrabant	9300
Utrecht	1 500	Limburg	9000

De 20 500 gevallen van licht herstel zijn voornamelijk geconcentreerd in de schadecentra van Gelderland, Zeeland, Noordbrabant en Limburg.

Het aantal gevallen, waarin herstel of herbouw nog niet plaats vond en dientengevolge ook nog geen financiering tot stand kwam, beloopt in totaal ongeveer 62 500, te weten:

Woningen en kleine bedrijfspanden, Schadegroep I (herbouw)	23 000
Woningen en kleine bedrijfspanden, Schadegroep II (zwaar herstel)	14 000
Woningen en kleine bedrijfspanden, Schadegroep III (licht herstel)	24 000
Boerderijen (herbouw en zwaar herstel)	1 500

Het aantal van 38 500 gevallen van herbouw en zwaar herstel is globaal als volgt over de provincies verdeeld:

Groningen	800	Noordholland	6000
Friesland	100	Zuidholland (excl. Rotterdam)	5300
Drenthe	100	Rotterdam	4100
Overijssel	1600	Zeeland	3000
Gelderland	9200	Noordbrabant	5400
Utrecht	300	Limburg	2600

Bij de opgegeven gevallen der tweede rubriek moet men wel bedenken, dat er oorlogsslachtoffers zullen zijn, die aan vrijstelling de voorkeur zullen geven boven vervulling van de bestedingsplicht.

De „beschikking financiering oorlogsschade tuinbouw-opstallen" is op 7 Januari 1954 in werking getreden. Ondergetekende moge hierbij opmerken, dat het overgrote merendeel der tot deze categorie behorende schadegevallen reeds op basis van een voorlopige financiering is herbouwd of hersteld.

Vermeerdering werkgelegenheid door watersnoodramp. De ondergetekende is van mening, dat de vermeerdering van de werkgelegenheid ten gevolge van de watersnoodramp geen invloed van betekenis heeft op het totale aantal woningen, dat tot stand zal komen. De in 1954 in het rampgebied te herbouwen woningen zijn begrepen in het bouwprogramma van 65 000 woningen voor dat jaar. Wat het aantrekken van bouwvakarbeiders van buiten de getroffen provincies betreft, zij opgemerkt, dat er zoveel mogelijk medewerking wordt verleend aan het streven dezen aan te trekken uit gebieden, waar een overschot van bouwvakarbeiders aanwezig is. De ondergetekende meent, dat er geen vrees behoeft te bestaan, dat het aan Zeeland toegewezen bouwcontingent niet zal kunnen worden gerealiseerd.

Verhouding grondprijs bouwkosten. In de grote steden maken de grondkosten ongeveer 25 tot 35 % van de bouwkosten uit.

De factoren, die in de grote steden een belangrijke invloed hebben op de hoogte van de grondkosten, zijn:

a. de minder gunstige bodemgesteldheid;

b. de lage ligging van de te bebouwen terreinen ten opzichte van de grondwaterstand;

c. de omvang van de uitbreidingsplannen, waardoor tot uitvoering van openbare werken van grote omvang moet worden overgegaan.

In plaatsen tot 100 000 inwoners ligt het eerder genoemde percentage in het algemeen tussen 10 en 20 %.

Ontwerpen Woning- en Ruimtewet. De ondergetekende is er zich volledig van bewust, dat bij deze wetsontwerpen mede grote agrarische belangen betrokken zijn. Zo vaak wanneer daartoe aanleiding bestond en in de toekomst zal bestaan, wordt dan ook o.m. overleg gepleegd met de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, die daarbij uiteraard de hem ter beschikking staande agrarische deskundigen betrekt.

Eigen woning. Het verheugt de ondergetekende, dat verscheidene leden instemming betuigen met de tegelijk met de wijziging van de premieregeling tot stand gekomen bijdrageregeling voor de eigen woning en met de instelling, in samenwerking met zijn ambtgenoot voor Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, tevens belast met de bezitsvorming, van een speciale Werkgroep Eigen Woningbezit, die van advies zal dienen over een algemene regeling ter zake. Ook hij ziet met belangstelling de voorstellen van deze werkgroep tegemoet.

Naar aanleiding van hetgeen enige andere leden opmerken, die er op aandringen bij de uitwerking van plannen ter bevordering van het eigen woningbezit ook de besturen van de woningbouwverenigingen te betrekken, kan hij mededelen, dat hij dit punt reeds onder de aandacht van eerdergenoemde werkgroep heeft gebracht in verband met een daartoe strekkend verzoek, hem gedaan bij de behandeling van dit begrotingshoofdstuk in de Tweede Kamer (zie Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer, blz. 13).

De ondergetekende heeft met belangstelling de bouw van een aantal woningen in vrije-tijdsbesteding in de gemeente Culemborg gevolgd. Hij heeft groot respect voor hetgeen hier is tot stand gebracht. Hij heeft echter niet de indruk, dat dit voorbeeld op grote schaal zal worden nagevolgd, gezien de vele moeilijkheden, die bij deze wijze van bouwen moeten worden overwonnen.

Huurprijs woningwetwoningen. De gemiddelde huurprijs van woningwetwoningen ten bedrage van f 7,74 per week, zoals door de ondergetekende genoemd in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 9), had betrekking op de huren van woningwetwoningen, waarvoor in het 2de en 3de kwartaal van 1953 gunning is verleend en waarvoor de financiering geldt van de Beschikking Bijdragen Woningwetbouw 1950. Vóór de oorlog gebouwde woningwetwoningen zijn in dit gemiddelde derhalve niet begrepen.

Voor de vóóroorlogse woningwetwoningen, alsmede voor die, welke tot stand zijn gekomen met de Bijdragenregeling Woningwetbouw 1948, kunnen de middelen, nodig voor de voorgenomen verhoging van de norm voor onderhoudskosten, worden gevonden uit de op 1 Januari 1954 ingegane huurverhoging.

Over de dekking van de verhoging van de norm voor onderhoudskosten voor de woningwetwoningen, welke tot stand zijn gekomen met de Bijdragenregelingen Woningwetbouw 1950 en waarvoor de op 1 Januari ingegane huurverhoging niet van toepassing is, wordt door de ondergetekende nog overleg gepleegd.

De ondergetekende is van mening, dat de huur van de naoorlogse woningwetwoningen voor valide arbeiders met een normaal inkomen in het algemeen niet te hoog is. Hij ziet dan ook geen aanleiding om, zoals enkele leden vragen, de Rijkssteun voor deze woningen te verhogen. Wel heeft hij begrip voor de moeilijkheden van hen, die een inkomen hebben, dat beneden het gemiddelde ligt. Deze laatsten zouden ook onder meer normale omstandigheden de huur van een nieuwgebouwde woning niet kunnen dragen. Bij de huidige woningnood bevinden zij zich echter veelal in de onmogelijkheid een goedkopere woning te huren, die meer in overeenstemming is met hun inkomen. De ondergetekende ziet de oplossing voor moeilijkheden van deze aard niet in een algemene verlaging van de huur van woningwetwoningen. Hier zal veeleer van geval tot geval een zo goed mogelijke oplossing moeten worden gevonden, eventueel met steun van de instellingen voor sociale zorg.

De ondergetekende meent, dat in het algemeen niet gezegd kan worden, dat de kwaliteit van de nieuwe woningen achteruitgaat. In vergelijking met vóór de oorlog heeft dikwijls toepassing van andere materialen plaats, zodat een vergelijking met vóóroorlogse woningen op bepaalde punten niet opgaat. De ondergetekende is van mening, dat in het algemeen in de nieuwe woningen een voldoend aantal kasten aanwezig is. Wel wordt vaak, anders dan vóór de oorlog, gebruik gemaakt van geheel in de fabriek vervaardigde kasten, die op het werk slechts behoeven te worden gemonteerd en bevestigd.

Huurverhoging nieuwe woningen, gebouwd krachtens Wet Materiële Oorlogsschaden. Met betrekking tot de opmerking van de vele in deze passage aan het woord zijnde leden merkt de ondergetekende op, dat vermoedelijk wordt gedoeld op zijn circulaire van 5 December 1953 aan de gemeentebesturen. Deze circulaire betreft echter uitsluitend de woningwetwoningen en twee andere met name genoemde groepen van woningen, welke met financiële steun van het Rijk zijn tot stand gekomen, doch niet de woningen, gebouwd krachtens de wet op de Materiële Oorlogsschaden. Ten aanzien van de woningen, gebouwd ter vervanging van door oorlogsgeweld verwoeste panden, is slechts een persbericht uitgegeven, dat hieronder wordt afgedrukt. De ondergetekende meent, dat de inhoud van dit persbericht zich geheel verdraagt met de letter en de geest van de Huurwet en dat hierdoor ook niet is gehandeld in strijd met de opvattingen, welke ten deze in brede kring leven.

„Persbericht no. 60 24 December 1953.

Huurprijs herbouwpanden. De thans geldende huurprijzen van herbouwd onroerend goed, dat op of na 27 December 1940, maar vóór 1 Januari 1954 tot stand is gekomen met een Rijksbijdrage in geleden oorlogsschade, zullen, indien zij lager zijn dan de huurprijzen van vergelijkbaar, vóór 27 December 1940 tot stand gekomen onroerend goed, kunnen worden verhoogd.

De tot deze categorie behorende woningen en bedrijfspanden worden in twee groepen onderscheiden.

Tot de eerste groep behoren de panden, waarvoor vóór het in werking treden van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden (24 Februari 1950) boven de Rijksbijdrage financiële tegemoetkoming in de bouwkosten is toegekend. De huren van deze panden worden met de bekende percentages, dus met 17, 20, 23, 26 of 29%, afhankelijk van de gemeenteklasse, verhoogd.

Als in de huurprijs op 31 December 1953 een verhoging is begrepen wegens minder sobere bouw, wegens het aanbrengen van bijzondere voorzieningen of wegens inrichting als duplexwoning, mag het percentage van de huurverhoging niet over die eventuele verhogingen worden berekend.

Aldus is bepaald door de Minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting bij besluit van 24 December 1953.

Tot de tweede groep behoren de panden, waarvoor na het in werking treden van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden boven de Rijksbijdrage financiële tegemoetkoming in de bouwkosten is toegekend. De huren van deze panden zullen op schriftelijke aanvraag van een rechtstreeks belanghebbende, indien zij lager zijn dan die van een vergelijkbaar vooroorlogs onroerend goed, door de Minister op grond van het Besluit Bijzondere Huurprijzen kunnen worden verhoogd. Aan een dergelijke eventuele verhoging zal, mits vóór 1 Februari 1954 aangevraagd, in de regel terugwerkende kracht tot 1 Januari 1954 worden verleend.

Een aanvrage tot nadere huurvaststelling moet worden ingediend bij de Directies van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting in de provincie. Voor panden, in Rotterdam gelegen, moet de aanvrage bij het A.F.O. worden ingediend.".

Woningstatistiek. Er is naar de mening van de ondergetekende inderdaad een allerwegen gevoelde behoefte aan deugdelijke gegevens betreffende de volkshuisvesting in de gemeentelijke sfeer. Nadat bij de behandeling van de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1951 in de Tweede Kamer de ambtsvoorganger van de ondergetekende had toegezegd om in overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten naar een oplossing te zoeken, is medio 1951 door voornoemde vereniging, in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw, een commissie ingesteld, welke deze aangelegenheid nader zou bezien. Het rapport van deze commissie zal binnenkort verschijnen. Een voorlopig exemplaar er van werd de ondergetekende onlangs reeds ter kennisneming aangeboden. De commissie is tot de conclusie gekomen, dat door het samenstellen en bijhouden van een gemeentelijke woningkartotheek een permanente bron van informatie voor statistiek en documentatie kan worden verkregen voor de beantwoording van de vele vragen, die zich tegenwoordig bij het beleid op het gebied der volkshuisvesting voordoen. De ondergetekende heeft zich nog geen definitief oordeel gevormd over de voorstellen van genoemde commissie. Hij is echter van mening, dat het opstellen van een woningkartotheek voorshands op basis van vrijwilligheid zal moeten geschieden. Hij verwacht dan ook, dat de gemeenten slechts zeer geleidelijk tot het invoeren van een woningkartotheek zullen overgaan en dat het dus nog geruime tijd zal duren, voordat op deze wijze voldoende gegevens zullen kunnen worden verkregen voor de bepaling van het volkshuisvestingsbeleid.

Ten einde op een betere wijze dan tot dusver in de behoefte aan meer qualitatieve gegevens omtrent de nieuwbouw te voorzien, is per 1 Januari 1954 uitbreiding gegeven aan de bij de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting bijgehouden qualitatieve woningstatistiek. Deze statistiek, welke tot genoemde datum zich beperkte tot woningwetwoningen, zal thans ook gegevens van de premiewoningen gaan omvatten, terwijl, behalve de gebruikelijke gegevens omtrent de bouwwijze, het aantal vertrekken en de oppervlakte der woningen, verschillende gegevens zullen worden verzameld over het woongerief, de stedebouwkundige vormgeving en de constructie der woningen.

Opheffing Departement. Alhoewel de ondergetekende van oordeel is, dat verscheidene leden, die discussie over de opheffing van het Ministerie als volmaakt nutteloos beschouwen, zich wel kras uitdrukken, acht ook de ondergetekende deze discussie niet opportuun.

Ziet hij de situatie goed, dan zijn de opheffing van de woningnood, de krotopruiming en de volkshuisvesting in het algemeen van zodanig belang voor het Nederlandse volk, dat een duidelijke, zelfstandige, politieke verantwoordelijkheid voor deze tak van Overheidszorg voorshands noodzakelijk is en ook door de publieke opinie gewenst wordt.

Herbouwing rampgebied. Wanneer een woning of bedrijfspand niet op de oude plaats wordt herbouwd, zal het verschil in de waarde van de grond moeten worden verrekend. Hierbij spelen verschillende factoren een rol, die niet alle in dezelfde richting werken. Enerzijds werkt herbouw op nieuw bouwrijp te maken grond voor hem, die herbouwt, in de richting van bijbetaling, omdat voor dit bouwrijp maken de kostprijs moet worden berekend, terwijl voor de grond, waarop het verwoeste pand stond, conform de prijsvoorschriften, de waarde van 1940 wordt vergoed. Anderzijds werkt de omstandigheid, dat in de meeste gevallen het nieuwe perceel grond kleiner zal zijn dan het oude, in tegengestelde richting. Bovendien kunnen zich verschillen voordoen uit hoofde van de meer of minder gunstige ligging van de grond. De ondergetekende is van mening, dat in het algemeen de verschillen in grondkosten, gelet op het totale bedrag, met de bouw gemoeid, van ondergeschikte betekenis zijn en niet tot moeilijkheden aanleiding zullen geven. In bijzondere gevallen, waarin dit echter voor de belanghebbende wel tot onoverkomelijke moeilijkheden zou leiden, is de ondergetekende bereid te bevorderen, dat met toepassing van artikel 58 van de Wet op de Watersnoodschade 1953 een hogere bijdrage wordt toegekend dan uit de bepalingen van deze wet voortvloeit.

Betreffende het weren van niet-agrarische bebouwing in het polderland, waarnaar enige leden informeren, zij opgemerkt, dat deze zaak op de eerste plaats behoort tot de competentie der gemeentebesturen, die de wederopbouwplannen vaststellen. Het is de ondergetekende wel gebleken, dat overwogen wordt in enige plannen daartoe strekkende bepalingen op te nemen. Ten aanzien van de financiële gevolgen geldt hier in beginsel dezelfde gedragslijn als boven werd aangegeven.

Kamerlid geworden arbeidscontractant. De wet van 17 Juli 1923, *Stb.* 364, is, zoals reeds bij de Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer over de onderhavige begroting werd vermeld, slechts van toepassing op ambtenaren. Ten aanzien van arbeidscontractanten, die tot Kamerlid worden verkozen, wordt daarom, evenals vóór de totstandkoming van de wet van 1923 met betrekking tot ambtenaren geschiedde, in daartoe leidende gevallen een incidentele regeling getroffen. De motieven daartoe zijn dezelfde als die de wetgever er toe hebben gebracht de in bovengenoemde wet voor ambtenaren neergelegde regeling in het leven te roepen. Het is de ondergetekende uit de tekst van het Voorlopig Verslag niet duidelijk geworden, welke bezwaren de hier aan het woord zijnde leden tegen deze regeling bedoelen aan te voeren.

Evenzeer ontgaat het hem, waarom verwezen wordt naar de regeling, die voor ambtenaren geldt, die verplicht hun militaire dienst vervullen.

Inderdaad hebben deze ambtenaren — *en de in dezelfde omstandigheden verkerende arbeidscontractanten* — behalve gedurende de eerste oefening in het algemeen recht op het verschil tussen de aan hun functie verbonden bezoldiging en hun militaire beloning (artt. 17—19 Algemeen Rijksambtenaren Reglement, resp. artt. 15—19 Arbeidsovereenkomstenbesluit). De onderhavige regeling berust op analoge grondslag.

Diversen. Naar aanleiding van de vraag, wanneer de bouw van woningen kan worden vrijgelaten, merkt de ondergetekende op, dat voor de bouw van woningen thans geen Rijksgoedkeuring meer nodig is, zodat deze bouw in principe reeds vrijgelaten is.

De bouw van woningen zonder subsidie is derhalve niet aan beperkingen onderhevig.

De gesubsidieerde bouw zal steeds van de medewerking van de subsidiërende Overheid afhankelijk blijven.

De leden, die meer aandacht vragen voor het meest gewenste type van woningen en voor de indeling van nieuw te bouwen wijken, snijden een wel bij uitstek regionaal vraagstuk aan, waarvoor derhalve geen algemeen geldende regels kunnen worden gegeven en dat in de eerste plaats zijn oplossing moet vinden op gemeentelijk niveau.

In verband met de toekomstige verwachtingen ten aanzien van de economische ontwikkeling van bepaalde gemeenten kan de ondergetekende niet ontkennen, dat het nodig kan zijn

de stedebouwkundige ontwikkeling hierop te doen anticiperen. Er dient echter naar de mening van de ondergetekende te worden gewaarschuwd tegen een stedebouwkundige ontwikkeling, waarmede de sociale en culturele aanpassing geen gelijke tred weet te houden. Een dergelijke waarschuwing is naar de mening van de ondergetekende te meer op haar plaats, omdat de verhoudingscijfers van het aantal eengezinshuizen en het aantal woningen in meergezinshuizen voor wat betreft de woningwetbouw in de laatste jaren sterk gewijzigd zijn ten gunste van de woningen in meergezinshuizen, hetgeen het meest geprononceerd naar voren komt in de groepen van gemeenten met 20 000—50 000 en met 50 000—100 000 inwoners. In de gemeenten met minder dan 20 000 inwoners is de procentuele toeneming van het aantal woningen in meergezinshuizen eveneens zeer belangrijk, hoewel de percentages op zich zelf nog vrij gering zijn.

Het percentage woningen in meergezinshuizen is voor Nederland, voor wat betreft de woningwetbouw in de jaren 1949 tot en met 1953, gestegen van 22 tot 47 pct., in de groepen van gemeenten met 20 000—50 000 en met 50 000—100 000 inwoners resp. van 17 tot 48 pct. en van 22 tot 66 pct., terwijl voor de gemeenten met een inwonertal van minder dan 20 000 dit percentage is gestegen in die periode van 5 tot 13 pct.

Met bovenvermelde cijfers voor ogen acht de ondergetekende in het algemeen geen grond aanwezig voor de veronderstelling, dat door te weinig verdiepingbouw en/of flatwoningbouw onevenredig veel cultuurgrond in beslag wordt genomen, hoewel er uiteraard gemeenten zullen zijn, waar de huidige en toekomstige economische ontwikkeling onvoldoende in de stedebouwkundige ontwikkeling tot uitdrukking komt.

Het vraagstuk van het meest gewenste type woning is, zoals reeds opgemerkt, een regionaal vraagstuk, dat niettemin, mede in verband met de wensen van de bewoners zelf in dit opzicht, de volle aandacht van de ondergetekende heeft. In dit verband kan worden gewezen op het door de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting verrichte sociologisch onderzoek naar woonstijl en woonwensen, waaromtrent reeds verschillende publicaties het licht hebben gezien, terwijl een onderzoek naar de waardering van etagewoningen door hun bewoners in enkele gemeenten, waar deze woonvorm nieuw is, in bewerking is.

De Minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting,

H. WITTE.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeling van dit antwoord aan de Kamer haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld de 9de Februari 1954.

WOUDENBERG

KRAAIJVANGER

TJALMA

REIJERS.